

אוטו וינינגר עדיין אקטואלי, ולא רק בבתי הקפה של וינה

יוסף ברנע

הרהורים על הגותו של אוטו וינינגר לאור קובץ המאמרים שערך יעקב גולומב, ניטשה בבתי הקפה של וינה, הוצאת כרמל, 2006

מבוא

הפילוסופי של אוניברסיטת וינה, שפרסם את המאמר "חוויות עם ניטשה ווינינגר", וכן מאמרו של אלן יאניק (Janik), (עמית מחקר בארכיון ברנר באוניברסיטת אינסברוק ופרופסור אורח באוניברסיטת וינה ובמכון המלכותי של סטוקהולם) שפרסם את המאמר – "היסוד הדייוניסי אצל קאנט, או כיצד פרידריך ניטשה השפיע על ווינינגר".

הקובץ האיכותי שערך יעקב גולומב, מכיל את רוב ההרצאות שנתנו על ניטשה מיטב החוקרים בתחום התמחותם במסגרת סימפוזיון בינלאומי שהתקיים ביוני 2002 בווינה. בהקדמת הספר מסביר גולומב כי:

גדולתו של וינינגר

קוצר יריעת המאמר שלפנינו אינו מאפשר לדון בכל רוחב ועומק הגותו של אוטו וינינגר שזכה לתיאור יוצא דופן על-ידי צבי רודי (Ruddy), (מתרגם ספרו, מין ואופי לעברית), בשורות הבאות:

אי-אפשר היה להיכנס לבתי הקפה בשלהי המאה התשע עשרה... ב"ווינה העליזה", בלא להיתקל בשמו וברעיונותיו של ניטשה, שנידונו בלהט רב והפכו לשיחת היום בקרב האינטליגנציה המקומית. רשמתי את הכותרת "וינה העליזה" במירכאות שהרי מאחורי העליזות, כביכול, ששררה על פני השטח, מעבר לצלילי המחול הקלילים של שטראוס, החלו להישמע צלילים קודרים מבשרי רע. החלו פורחים כבר ניצני השואה שרוקנה את בתי הקפה הללו לא רק מיהודיה, אלא גם את וינה ואת אוסטריה כולה מתרבותה המפוארת והעשירה.¹

ככוכב שביט הופיע – אוטו וינינגר (בהמשך יישמר התעתיק "וינינגר" כגרסת רודי-י.ב.) בפילוסופיה ובחיי הרוח של אירופה בראשיתה של מאת העשרים, כשהוא מפתיע בגאונותו ובעמקות שלא תשוער ועם זה מעורר תימהון בזרותו ובטראגיות שלו. רבים ראו בו את המבשר של תקופה חדשה, של תחיית השקפת עולם אידיאליסטית נעלה, כשם שלא מעט היה מספר המנאצים ומגנים אותו כ"קללת האנושות", ועם כל ההודאה בהתגלות הנעלה ביותר של הרוח האנושית שביצירתו, הרי לא נרתעו גם מלתאר אותה כבת-צורה של שיגעון. עתה, חמישים שנה לאחר מותו.... מן המפורסמות הוא עתה: עם כל הקרע שבו, הרי אוטו וינינגר כהוגה דעות וכאישיות מוסרית ניצב מחוץ לזמן ומעבר לגבולות עמים ותחומי ארצות

בניטשה עסקו יוצרים ואינטלקטואלים יהודים ומטרת הקובץ היא:

לפיכך לשמש גל-עט לגאונים הנשכחים והבודדים הללו, ולהביא לקורא הישראלי, ולו שמץ מאוצרות רוחם העמוקה, הבעייתית והייחודית כל כך.²

אחד האינטלקטואלים הבולטים היה אוטו וינינגר (1880-1903) שבקובץ מוקדשים לו שני מאמרים, מאמרו של קורט רודולף פישר (Fischer) (פרופסור כבוד במכון

יוסף ברנע, הוא חוקר ומרצה במדעי המדינה. מאמרו הקודם על אוטו וינינגר פורסם בכתב העת רסלינג, מסי' 3, משנת 1996.

1. עמ' 13.

2. שם, עמ' 14.

אוטו וויניגר. צילום משנת 1902, שנה לפני ששלח יד בנפשו. "הנשים הן בני אדם ויש להתייחס אליהן כהתייחס לבני אדם"

אישור להישאר באזור שבו התגוררו בבוהמיה. אותם יהודים מוטבלים הורשו להישאר באזור שבו התגוררו... הם מעולם לא התחתנו עם יהודים, בגלל שדתם הייתה הדת הקתולית. הם מעולם לא התחתנו עם קתולים-אריים.⁷

מכיוון שלהם היו רגשות ומנהגים שונים. במלים אחרות, הם נתפסים כמוזרים. או בזירגון המקובל היום, הם היו "גבוליים" או "שוליים", בעלי שתי דתות ושתי תרבויות. רק בדור של אמי, התחתנו כמה מאחיה עם אנשים שמוצאם לא היה יהודי.⁸

7. יש לשים למושג "קתולים-אריים", שבו המילה אריים נכתבת ללא מירכאות.

8. קורט רודולף פישר, עמ' 180.

ונמנה הוא על אותם יחידים דגולים הצועדים בפסיעות נמהרות... אגב חתירה לנצחים חדשים גם כשאנים יותר בחיים. כעבור עשרות ואפילו מאות בשנים... מתברר לך שהמולדת של אדם זה הייתה בעצם עולם הערגון והכמיהה לנסתר והמופלא שההווי האנושי שנתקפל בתוגה חרישית ובהתלבטות אצילה, ורגש של אהדה הבנה תוקף אותך בבואך לספר על תופעה גאונית זו מתוך האובייקטיביות של המרחק והזמן המפרידים בינה ובינינו.³

תיאודור לסינג שביקר חריפות את וויניגר בספרו השנאה העצמית היהודית, מציין שספרו של וויניגר מין ואופי זכה להצלחה מפליאה,

הוגי הדעות הבולטים בימים ההם: ארנסט מאך, גיאורג זימל, אנרי ברגסון, פריץ מאוטנר, אלוואיס הפלר, קראו את הספר ופתחו בהתמודדות עם מחשבותיו החריפות בהרצאות ובכתבי פולמוס. החולקים גברו על המסכימים, אך בדבר אחד הייתה תמימות דעים: הסטודנט הזה, בן העשרים ושלוש, הוא גאון.⁴

לודוויג וויטגנשטיין ידע להעריך את הגות וויניגר ובמכתב לעמיתו הבריטי ג'ורג' אדוארד מור כתב:

It is true that he is fantastic, but he is great and fantastic. It isn't necessary or rather possible to agree with him, but the greatness lies in that with which we disagree.⁵

חוויות יהודיות והשנאה העצמית אליבא דויניגר מאמרו של קורט רודולף פישר,

"חוויות עם ניטשה וויניגר" משלב את רקעו האישי שלו תוך פריסת זהותו העצמית, והערות על האנטישמיות, עם ראיית וויניגר את ניטשה כפילושמי. כאן גם האבחנות בין "הנוצרי, האידיאליסט הגרמני בעל הנשמה, והיהודי החומרני (והאנגלי) המכחיש את קיומה של הנשמה".⁶

כבר בתחילת מאמרו מציג המחבר את זהותו במילים הבאות:

אני יהודי-שוליים, יהודי שוליים מעצם הגדרתו, הוא יהודי שאיבד את אמונתו הדתית, והוא מרוחק מהמסורת היהודית... אני ראיתי עצמי כאוסטרי-מאוחר יותר, אולי רק וינאי-שמורשתו היא יהודית, השייך ללאום הגרמני - בהשערה גסה ראיתי עצמי שייך לתרבות הנוצרית. אבי היה יהודי שחי על-פי המסורת היהודית כל עוד אמו הייתה בחיים... אמי נולדה קתולית, והוריה היו קתולים שהוטבלו בלידתם. גם הוריהם הוטבלו וקיבלו

3. אוטו וויניגר - מין ואופי, מחקר עקרוני, הוצאת כתבים בע"מ, 1953, עמ' 15.

4. תיאודור לסינג - "השנאה העצמית היהודית" (תרגום אליקים העצני), נתיב - כתב עת למחשבה מדינית חברה ותרבות, ינואר 2004, עמ' 49.

5. Ludwig Wittgenstein, Letters to Russell Keynes and Moore, G.H. Wright (ed.), NY: Cornell University Press, 1974, p. 159.

6. קורט רודולף פישר אצל יעקב גולומב, "חוויות עם ניטשה וויניגר", מתוך ניטשה בבתי הקפה של וינה, עמ' 184.

מבחינת פישר, הדיון באנטישמיות איננו דיון תיאורטי בלבד, באשר

הקשר שלי לאנטישמיות בכללותה הוא דבר אישי. ניתן לומר שאנטישמיות היוותה חלק בלתי נפרד מחיי כילד וכמתבגר.

אולם הוא ממחר להבהיר שהאנטישמיות

נתפסת בדרך כלל כחלק מהותי של הנאציזם. אולם האנטישמיות של ויינגר הייתה שונה למדי מהאנטישמיות האכזרית ושנאת היהודים של הנאצים.⁹

כאן הוא עוסק באנטישמיות שחוה, באשר לאור הקללות שספג כילד הבין ש

היהודים הם שונים מהאחרים, מה"אריים". היהודים הובחנו כשונים מהאחרים, והגעתי למסקנה, שאכן הם שונים.¹⁰

בעוד אביו הזדהה עם המפלגה הסוציאל-דמוקרטית היה פישר במסתור לקומוניסט וכשהתאכזב מהלאומנות שחצתה גם את גבולות הקומוניזם, הפסיק להיות קומוניסט: "לא התנגדתי לציונות, אבל חשבתי שאותם יהודים שאינם רוצים להתבולל, צריכים לנסוע לפלשתינה".¹¹

אין הוא תומך בציונות ומזדהה כציוני, אלא אינו מתנגד לה ואת המפעל הציוני הוא רואה כדרך למניעת התבוללות.

הקשר המורכב שבין היהודים, התבוללות והציונות מצוי בכתבים רבים, ובהם גם הרצל. כשהוזמן ב-1893 הרצל לאגודה היוניאית למלחמה באנטישמיות (נוסדה בשנת 1890) התחמק מלתת תשובה חד-משמעית לנכונותו להשתתף בעבודתה וטען ש"חצי תריסר הזמנות לדו-קרב ודאי יעלו את מעמדם החברתי ויקרתם של היהודים במידה עצומה". הוא סבר שעל היהודים להיפטר מכל אותן "תכונות שליליות שבגללן לא סובלים אותם, ובצדק". הפתרון הממשי היה לדעתו המרת דת ונישואי תערובת. במכתב לאיל התעשייה פרידריך לייטנברגר (Leitenberger) ראשי האגודה למלחמה באנטישמיות) גרס ש"יש לטבול ילדים יהודים לנצרות קודם שהם אחראים למעשיהם, קודם שיוכלו לפעול בעד או נגד, וקודם שהמרת הדת תוכל להתפרש כחולשה מצידם".¹² מבחינת הרצל יש מקום להתנצרות המונית של היהודים בטקסים ציבוריים שיערכו לאור היום.

בעקבות תנועת ההשכלה היהודית בסוף המאה ה-18 נתפסה המרת הדת כחלופה אורחית ולא דתית והיינריך היינה יכול היה לראות בהמרת הדת כ"כרטיס הכניסה

לתרבות אירופה",¹³ אך בסוף המאה ה-19, כבר לא נתפסה המרת הדת כאפשרות לטמיעה תרבותית וביולוגית אלא כביטוי למצב פתולוגי. בנוסף להרצל, יש לציין שהביוגרף של פרויד, ארנסט ג'ונס (Jones), מצא שפרויד "השתעשע למשך חמש דקות ברעיון" של המרת דתו לפרוטסטנטיות, מפני שהמרה כזו הייתה מאפשרת לו להימנע מטקס נישואים דתי.

הפרוטסטנטיות הייתה הדת המועדפת על מומרים יהודים בווינה, כיוון שהפרוטסטנטי נחשב לנוצרי מבחינת החוק, בלא שיהיה קתולי. המרה שכזאת נתפסה כהמרה שאינה דורשת אמונה דתית – אמונה שהייתה הכרחית כדי להפוך לקתולי בווינה הקתולית.¹⁴ אגב, ויינגר עצמו המיר את דתו ועבר לכנסיה הפרוטסטנטית בעצם היום בו הוכתר לדוקטור לפילוסופיה.

משמעות האנטישמיות אצל ויינגר, עומדת ברקע כתיבתו של פישר, השבוי בכוח המושך אותו לכיוון כתיבה זה, אך הוא ממחר לציין "אבל הרשו לי עכשיו לפנות לנושא העיקרי והוא: השפעתו של ניטשה על האינטלקטואלים האוסטרים ממוצא יהודי", ולמרות שהמחבר סבור שהשפעת ניטשה על ויינגר "הייתה זניחה", הוא גורס בכל זאת שלניטשה הייתה "חשיבות מסוימת בעיני ויינגר".¹⁵ לטענתו ויינגר לא ראה בניטשה אנטישמי אלא דווקא פילושמי, וחיזוק לכך ניתן למצוא בטענותיו של יעקב גולומב המציין שניטשה: "מוצא לרוב בעם היהודי את שרידי עוצמת העבר ואינו נלאה מלהדגיש את תכונתם החשובה ביותר (לדידו) – את גודש עוצמתם וחיוניותם".¹⁶ כך גם הוא טוען ש"ניטשה מבחין היטב בין העבריים, הקדמונים של ארץ כנען ודתם הנשגבה, לבין 'היהודים' העכשוויים המצויים בגלות אירופה, והמהווים העתק קלוש בלבד של עברם המפואר".¹⁷

פישר כותב את חיבורו, ללא מיקוד, תוך העלאת הערות שונות, ובסופו מציין את מה שהקסים אותו כשקרא את ספרו של ויינגר (מין ואופי) בגיל העשרה, אך שהיה עבורו סתום, כשקרא אותו כמעט שבעה עשורים מאוחר יותר, ומעיר אגב זאת ש:

13. סנדר ל גילמן, "מקס נורדאו, זיגמונד פרויד ושאלת המרת הדת", מתוך: זמנים, חוברת מס' 88, סתיו 2004, עמ' 10.

14. שם, עמ' 11, במכתב שכתב פרויד לתלמידו מקס גראף טען שטבילה לא תשנה את המהות היהודית. המרת דת תשלול לדעתו את מקורות האנרגיה הקיימים. מבחינתו להיות יהודי "פירושו להיות חבר בגזע המצטיין ב"מבנה מנטאלי משותף"; שם, עמ' 18.

15. קורט רודולף פישר אצל גולומב, עמ' 182, בהמשך יובא מאמרו של אלן יאניק, הנותן לניטשה משקל רב יותר בהגותו של ויינגר.

16. יעקב גולומב, הפיתוי לעוצמה, בין ניטשה לפרויד, הוצאת מאגנס, 1987, עמ' 231.

17. שם, עמ' 238, אולם יעקב גולומב מציג תמונה יותר רחבה ודו-משמעית לגבי ראיית ניטשה את היהודים, ממה שמייחס לו פישר. למשל בעניין הפיכת היהודים ל"גאון הכסף" בשל הסבל והמצוקות. שם, עמ' 233, כך גם חוסר הצורך במדינה, עמ' 243.

9. שם, עמ' 181.

10. שם, שם.

11. שם, עמ' 182.

12. עמוס אילון, הרצל, ספרית אופקים עם עובד, 1976, עמ' 133-134.

אלן יאניק מעיר במאמרו על "ויטגנשטיין וויינגר" ש'אין עדיין בידינו מחקר על וויינגר המניח את קיומה של השוואה בין ויטגנשטיין לויינגר" (עמ' 69).

בספרו *Essays on Wittgenstein and Weininger: Studien zur osterreichischen Philosophie*, Vol. 9, 1985.¹⁸ אולם הערה זו אינה מדויקת באשר יובל לוריא עסק בהשוואה בין ויטגנשטיין לויינגר בהקשר לרוח ולתרבות היהודית. במאמרו "היהודים כמשל",¹⁹ ההבחנה של וינגר, שתפסה את דמיונו של פישר הייתה בין האידיאליסט הנוצרי בעל הנשמה לעומת היהודי (והאנגלי) החומרי מכחישי קיומה, והחסרים את

הערכים האציליים והטרנסצנדטליים, כמו אמונה, אהבה, נאמנות והקרבה עצמית... מה שמילא אותי בתקווה, ומה שחשבתי שהוא גרנדיוזי במיוחד, היא העובדה שויינגר חשב שיהודי יכול למעשה להתעלות מעל ליהודיות שלו. וכוחכה משכנת לכך, הציג את השלילה החזקה ביותר ליהודיות, את ישו.²⁰

כאן מפנה פישר לציטטה מויינגר (על-פי המקור הגרמני), שבעברית ניסוחה המלא הינו כלהלן:

אין אני מסכים לדעתו של צ'מברלין, כי לידתו של הגואל בארץ ישראל אינה אלא מקרה גרידא. הנוצרי היה יהודי, אבל רק כדי לכבוש בתכלית את היהדות שבקרבו, מי שניצח את הספק החזק ביותר, הוא האיש המאמין ביותר, מי שמתרומם לשלילה הנואשת ביותר, הוא האיש הפוזיטיבי ביותר. היהדות הייתה עוון האבות המיוחד של הנוצרי, נצחונו על היהדות מעניק לו יתרון על בודהה וקונפוציוס ושאר מייסדי הדתות. ישו הוא האדם הגדול ביותר כיוון שהתמודד עם המתנגד החזק ביותר. ואולי הוא היה ויישאר היהודי היחיד, אשר הצליח לנצח את היהדות: הוא היה היהודי הראשון וגם האחרון, אשר נעשה בשלמות לנוצרי, ואולי גם מחוקק הדת הבא מוכרח הוא לעבוד אף הוא דרך היהדות.²¹

פישר אינו מצטט את כל הקטע, אלא רק זה המיוחס לישו: "השלילה החזקה ביותר שהיהדות מתגברת עליה מתוך תוכה".²² אולם נקיטתו בדרך זו, כפי שניתן ללמוד מהמשך דבריו, מטשטשת את האבחנה האידיאולוגית-מוסרית בין וויינגר לנאציזם. בטרם אעמוד על כך ואסתייע בהערותיו של ההיסטוריון ג'ורג' מוסה (Mosse), אעיר שחשוב לזכור מה בעצם ראה וויינגר ביהדות. וכך הוא כותב בספרו:

18. קורט רודולף פישר, אצל יעקב גולומב, עמ' 184, (הערה מס' 12).

19. יובל לוריא, "היהודים כמשל", עיון, ל"ז, אפריל 1988.

20. קורט רודולף פישר, שם.

21. אוטו וויינגר, מין ואופי, עמ' 394.

22. פישר, שם.

אבל קודם כל ברצוני לקבוע בדיוק, מאיזו בחינה אני מדבר על היהדות. אין אני מתכוון בזה לא לגזע ואף לא לעם, ועוד פחות מזה לדת, שהוכרה רשמית מטעם החוק. את היהדות יש להבין רק בתורת כיוון רוחני, קונסטרוקציה פסיכית,²³ שהיא בבחינת אפשרות בשביל כל האנשים, ואשר ביהדות ההיסטורית מצאה את התגשמותה השלמה. האנטישמיות,²⁴ דווקא היא, באה להעמיד על כנות האמירה הזאת... כשם שאנו אוהבים בזולת את שאנו רוצים בכל נפשנו להיות, אלא שלעולם לא נהיה זאת בשלמות, כן אנו שוטמים בזולת רק את שלא היינו רוצים להיות, אלא שבכל זאת מצוי בקרבנו בלתי רצוי זה בחלקו. אין האדם שונא את שאין לו דמיות עמו... מכאן הסיבה שהאנטישמים המובהקים ביותר מצויים בין היהודים, כי רק היהודים היהודיים וכן גם הארים האריים אינם נוטים מעיקרם לאנטישמיות... ואולם בדבר אחד אין להטיל ספק: השונא תמיד את המהות היהודית, שונא קודם כל בתוכו הוא. העובדה, שהוא רודף אחריה באדם אחר, אינה אלא ניסיון לפרוש בעצמו בדרך זו מהיסוד היהודי.²⁵

פישר כאמור מטשטש את האידיאליזם של וויינגר במציאות הקשה של המאה העשרים, כשמאז האנשלוס של אוסטריה הוא נוכח לדעת כי: "הנוצרים לא הפגינו את התכונות האציליות שויינגר חשב שיש להם, ושרק להם. בנוסף לכך, הנאצים כמובן חשבו שאותם נוצרים חייבים להיות בעלי מוצא ארי."²⁶

אין גם לטעון שהנאצים לא עשו שימוש בהגותו של וויינגר. כלל וכלל, אך אין זו נקודה משמעותית ידוע שהם עשו שימוש בה, כפי שניתן ללמוד למשל מהביוגרפיה שכתב דויד אברהמסן על וויינגר:

It may be of interest to note that as late as 1939, I heard, in Norway, a radio broadcast beamed from Nazi Germany which used some of Weininger's attacks upon the Jews.²⁷

אולם נקודת המפתח אינה השימוש שעשו הנאצים בהגות וויינגר, אלא בשאלה האם ניתן לייחס לויינגר פרשנות

23. גלילי שחור מייחס לפרויד תפיסה דומה את היהדות, לא כדת ולאום אלא כ"מבנה נפשי סמוי, כמהות פסיכולוגית וכזהות שאינה ניתנת לביטול". גלילי שחור "על אשמה", שנהא עזמית ותסביכים "יהודיים" אחרים" מתוך זמנים, מס' 88, עמ' 32.

24. מאכס נורדאו הציוני, פסיכיאטר במקצועו, גרס שהשנאה היא תכונה ראשונה וכללית בשל השוני, "השנאה אל המיעוט השונה מן הרוב עושה אותו, בתוקף של חוק פסיכולוגי, שעיר לעזאזל לכל הטעויות והאסונות של הרוב", מאכס נורדאו, כתבים ציונים, ספר ב', נאומים ומאמרים (1904-1901), הספרייה הציונית, ירושלים, תש"ד, עמ' 81.

25. אוטו וויינגר, עמ' 366-365.

26. פישר, שם.

27. David Abrahamsen, *The Mind And The Death Of A Genius*, NY: Columbia University Press, 1946, p. 122.

פ. ניטשה: "בלכתך אל האישה אל תשכח את השוט"

פישר לסיים מאמרו בציון העובדה שפרופ' יודל, לו הגיש ווינגר את עבודת הדוקטוראט, "העריכה כמקורית ביותר" וממהר להבהיר ש"העריכה זו נבעה כנראה – כפי שנודע מאוחר יותר – מבורותו של יודל באשר למקורותיו של ווינגר.

וכך נראה כי עבודתו של ווינגר לא הייתה מקורית, וכי אם אתנסח בשפת הדיבור, הוא הרשים מאוד, היות ומקורותיו לא היו ידועים לאלו ששפטו את עבודתו.³¹

יש טעם לפגם בכתיבה זו של פישר המסיימת את מאמרו. ראשית, אין הסוגיה הזו קשורה לזו שעמדה קודם, שנסבה על הפער בין האידיאליזם של ווינגר לבין החוויות הקונקרטיות של פישר מהתקופה לאחר האנשלוס עם גרמניה. שנית, הוא שופט בביקורתיות את רמת הידע של אחד המנחים של ווינגר, אך אינו מפרט האסמכתאות לכך, ומשאירן להערת שוליים "מרחיקת עדות" (מפנה למקור אחר ללא פירוט המהות).³²

בטרם אפנה למאמרו של אלן יאניק, ראוי לציין שהוא עסק, לא רק בהגות ווינגר, אלא גם טיפל בהיתלות הנאציזם והיטלר בו. הוא גורס, שאין זה נכון שהיטלר העריץ את ווינגר בכל הקשר משמעותי, וכי אם יש לתלות בסופר כלשהו השפעה על היטלר, דומה שהוא חייב יותר להנרי פורד מאשר לווינגר.³³ מן הראוי גם לקבל בהקשר

העולה בקנה אחד עם זו של האידיאולוגיה הנאצית. בסוגיית לגיטימיות השימוש הנאצי בהגות ווינגר כתב ההיסטוריון ג'ורג' מוסה את הדברים הבאים:

I quite agree with you that for Weininger, the Jews are a principle and that he is not concerned with Jews as persons. However, Hitler did not read Weininger in this way and many others did not either. IT is a fact that most people who read Weininger read him in racist mode. There is always a difference between what theorists write and the way in which they were received.

בהמשך מכתבו סבר מוסה שהפער במקרה של ווינגר אינו כה גדול, מעצם גישתו של ווינגר המבוססת על סטריאוטיפים של דימויים מנטאליים (ובטענו זאת אין מוסה מבחין בין מושג היהדות אצל ווינגר לבין ישומו ההיסטורי על היהודים-י.ב.), ורואה בכך כתיבה בלתי אחראית מצידו של ווינגר.

אולם בסוף מכתבו הוא מסייג דבריו ביחס לדברים שייחס לווינגר בספרו הפתרון הסופי,²⁸ ומודה כמסקנת סיכום, שאם היה צריך לכתוב מחדש היום את *Towards the Final Solution*, הרי הוא היה:

Nuance what I had to say about Weininger to give some space to what Weininger intended rather than how he read.²⁹

בטרם אפנה לסוף מאמרו של פישר, ראוי לזכור שווינגר היה קאנטיאניסט בהשקפת עולמו, ולכן יש להזהר מלהסיק מסקנות אודות לגיטימיות שימוש הנאצים בהגותו, גם אם עולים מכתבתו דימויים ביקורתיים אודות היהודים. יש גם לזכור שהסברו הפסיכולוגיסטי לאנטישמיות, אינו יכול להיות בסיס לתפיסה ארית-נאצית הרואה את עצמה כנוגדת את היהדות, בעוד שאצל ווינגר מדובר ב"השלכה" פסיכולוגית, בשל מאבק פנימי עם יסוד עצמי, שאותו רוצים לעקור. זאת ועוד, מסקנת היחס של ווינגר אל היהודים, שונה תכלית השלילה מזו של הנאצים. על כך הוא כותב דברים מפורשים בספרו:

חלילה לי מלבוא ולהמליץ על הבויקוט (חרם-י.ב.), על גירוש היהודים או על האיסור לתפוס משרות ועמדות חשובות. באמצעים כאלה אין לפתור את שאלת היהודים, **שכן הם מחוץ לגדר המוסריות.**³⁰

סיום מאמרו של פישר בסוף מאמרו, מיד לאחר שציין את ניסיונו ההיסטורי על הפער בין האידיאליזם של ווינגר לבין הנוצרים כמו גם הנאצים שפגש, מוצא

28. בספרו, לקראת הפתרון הסופי – היסטוריה של הגזענות האירופאית, הוא מציין שהיטלר לא רק הכיר את ספרו של ווינגר אלא אף השתמש בו לחזק את שנתת היהודים.

29. ג'ורג' מוסה, במכתבו מיום 26.12.1995, למחבר (י.ב.).

30. אוטו ווינגר, עמ' 374, ההדגשה שלי (י.ב.).

31. פישר, עמ' 185.

32. מדובר בהערה מס' 15, שם, שם.

33. Allan Janik, *Essays on Wittgenstein and Weininger*, koninklijke Bibliotheek, 1985, p. 102.

וינינגר מצטט את פסקה 238 כולה, מעבר לטוב ולרע כלהלן:

להחטיא את התפיסה בבעיית היסוד "גבר ואישה", להכחיש כאן את קיומה של איבה תהומית ואת ההכרח שבמתח עוין לעדי עד, ואולי אף להילחם על שוויון זכויות, שוויון חינוך, שוויון תביעות וחובות: הרי זה סימן היכר טיפוסי של שטיחות מוח... ולעומתו הגבר אשר עומק לו, ברוחו בתשוקותיו: ואף זה העומק שבעין טובה... זה האיש לא יהגה בה באישה אלא על דרך אוריינטאלית - מן ההכרח שיתפוס את האישה כרכוש, ככנס בר-הסגר, משהו שמלכתחילה נועד לשרות ובו הוא מוצא את שלמותו...⁴¹

וינינגר מבקר את השקפתו זו של ניטשה בספרו מין ואופי במילים הבאות:

לטובת האינטרסים של החברה ולמען השקט של הגברים שלא יופרע, רוצה הוא (ניטשה-י.ב.) להטיל על האישה שלטון, בו לא תוכל להשמיע יותר אף הגה של המשאלה לאמנסיפציה ולא תעז בשום פנים לבוא באותה דרישה כוזבת ומדומה לחופש, אשר בשמה דוגלות עתה על אותן הלוחמות לשינוי זכויות של האישה: בלי שיהא להן מושג, מהו בעצם אי-חופש של האישה ואיפה יש לחפש את הסיבות שלו. ברם, הבאתי את דברי ניטשה, לא כדי להאשים אותו בחוסר עקביות: נתכוונתי רק להוכיח מתוך דבריו, עד כמה הפתרון של בעיית האנושות כרוך בזה של בעיית האישה ושאין לפתור את הבעיה האחת מבלי לפתור את השנייה. כי מי שחושב כגזומה מיותרת את הדרישה מהגבר לכבד את האישה למען האידיאה, ושאין להשתמש בה כבאמצעי למטרה שמחוצה לה, ומשום כך עליו להודות בזכויות המגיעות לה וכן גם בחובות (חינוך עצמי מוסרי ורוחני) המוטלות עליה בשווה עימו: הוא צריך לעיין כראוי במצב ואזי ייווכח לדעת שאין הגבר מסוגל לפתור את הבעיה האתית בשביל אישיותו, אם הוא ימשיך לתלות באישה את האידיאה של האנושות, בהשתמשו בה רק כבאמצעי להנאה... נמצאנו למדים, כי מבחינה טכנית אין לפתור את בעיית האנושות לפי האומד של הגבר בלבד, כי גם כשהוא נתכוון לגאול את עצמו, עליו להתחשב באישה, הוא מוכרח להניע אותה לוותר על כוונותיה הבלתי מוסריות ביחס אליו. האישה מחויבת לדחות את המשגל מבפנים ובכנות ומרצון טוב. ואולם זה יהא משמע: האישה צריכה להתבטל בתורת שכזו, וכל זמן שלא יתרחש כדבר הזה אין שום תקווה שתיכון מלכות שדי עלי אדמות. לכן המליצו פיתגורס, אפלטון, הנצרות (בניגוד ליהדות)... על שחרורה של האישה וגאולתה, אבל לא בעד האמנסיפציה של האישה מן הגבר, כי

זה את טענת רון רוזנבאום ביחס לספרו של פורד, היהודים הבינלאומיים, על השפעת פורד על הנאצים והיטלר. על כך מעידה העובדה שרק בגרמניה זכה הספר עד לשנת 1934 ל-34 מהדורות!³⁴

קריאה חדשה של אוטו וינינגר - וינינגר כליברל - נעה סביב היותו יהודי שונא עצמו ושונא נשים. יאניק, המאיר את וינינגר באור חיובי יותר מאחרים,³⁵ עושה זאת שוב במאמרו בקובץ בו הוא מציב כשאלות המחקר למאמרו את השאלות הבאות:

מה היה תפקידו של ניטשה בדיונים האינטלקטואלים בווינה בזמנו של וינינגר? כיצד פירש וינינגר את השפעתו של ניטשה על המינהגים הווינאיים? כיצד ניטשה מייצג את הבעיה העיקרית במין ואופי? למה התכוון וינינגר ב"ייסוד הדיוניסי אצל קאנט"? מדוע הוא מנגיד את ניטשה לקאנט?³⁶

הסוגיה הראשונה שבה מטפל יאניק הינה מקומו של ניטשה בחיים האינטלקטואלים של וינה. הוא מסביר את השפעת ניטשה על חוגים שונים בהיותו בגדר "אופנה" בקרב הנוער. מתברר שוינינגר הצטרף בשנת 1897 ל"אגודה הפילוסופית של וינה" שבה נערכו הרצאות על הגותו של ניטשה לאחר פטירתו.³⁷

קוצר היריעה אינו מאפשר להתייחס לכל הסוגיות העמדות במרכז מאמר חשוב זה, המתאפיין גם במראי מקומות בעלי חשיבות להבנת היבטים מגוונים בהגות וינינגר, כמו גם בזו של ניטשה.

לכן לא אתייחס לכל השאלות שמעלה יאניק, כמו שאלת רוח המודרניות כיהודית³⁸, ושאלות אחרות. אחת הסוגיות המרתקות היא סוגית הקשר בין המינים ויאניק גורס שוינינגר בפרק המסכם של ספרו האישה והאנושות,³⁹ מכניס את ניטשה

...פעם נוספת לתמונה, לא כחלק מהפתרון אלא בתפקיד המכריע של הצבת הבעיה בפנינו, שבעצם הניעה את וינינגר לכתוב את הספר מלכתחילה - בעיית המשמעות המטאפיסית של האישה.⁴⁰

34. רון רוזנבאום, היטלר, מסע אל שורשי הרשע, הוצאת מטר, 1999, עמ' 85.

35. אחד הבוטים שבהם היה די"ר אברהם הלר שכתב את המאמר: "מדוע התאבד אוטו וינינגר? אינטרוסקציה מנפש החולנית של שנואי ישראל", מתוך בארץ ישראל, מס 135, טבת, תשמ"ג. גלילי שחר, במאמרו שזכר מעיר ש"חיבורו של וינינגר אכן מלא בסטריאוטיפים מדהימים ובדימויים אניטפטיים מגוונים המעידים על התמצאות בעגה האנטישמית", עמ' 29.

36. אלן יאניק אצל גולומב, עמ' 187.

37. שם, עמ' 189, וינינגר היה אז כבן 17.

38. שם, עמ' 192-194.

39. עפ"י אוטו וינינגר, מין ואופי, עמ' 396, בעוד שיאניק מכתיר פרק זה בכותרת "הנקבה והאנושות", שם, עמ' 194.

40. אלן יאניק, שם.

41. פרדריק ניטשה, מעבר לטוב ולרע לגניאולוגיה של המוסר, הוצאת שוקן, ירושלים ותל אביב, 1967, עמ' 154.

בעד האמנסיפציה של האישה מן האישה השתדלו הללו, ובחברה שכזו יקל לעמוד בפני החרם של ניטשה.⁴²

יאניק המצטט רק קטע מציטטה אחרונה זו, מסביר נכונה שוינינגר היה אידיאליסט במובן הפילוסופי והיומיומי גם יחד, ובקושרו את הגותו של וינינגר למחזהו של איבסן, פר גינט⁴³, הוא מביא ציטטה מספר אחר של וינינגר (שניקרא בעברית, על דברים אחרונים) העוסקת בפר גינט:

לאחר תקופה ארוכה של ספקנות, האמין איבסן בתחייתה של הנקבה, ובכך שהגבר והאישה ידורו זה במחיצתו של זה, ויועיקו מספירה נמוכה יותר, אל קדושת הנישואין, כסמל מטאפיסי לאיחוד מיסטי... לפי איבסן עצמו, הארוטיות הנעלה ביותר של האמן הייתה עד היום, תמיד מרוכזת בעצמו. אולם, הגבר וגם האישה, יכולים שניהם להגיע לידי הערכה הדדית כיחידים, כאינדיבידואליים. לכן, ורק בשל כך, יכול הוא (איבסן-י.ב.) לתאר לעצמו את חיבור שניהם תחת רעיון (האנושות).⁴⁴

במחזותיו כתב איבסן על התעוררות האנושיות שבאדם, כשההתגברות על התשוקה המינית לא הייתה על-ידי הדחקה אלא על-ידי סובלימציה (עידונה) למען משהו נעלה יותר. מכאן ביקורתו של איבסן על המוסר החברתי הקיים בחברה המעמידה פנים כש"להערכתו של וינינגר, חברה נרקסיסטית שכזו אינה יכולה אלא להיות חברה הנשלטת על-ידי המין – משהו שפריד, מאוחר יותר, בהסתייעות מסוימת באיבסן, יסכים איתו. השירות החשוב של איבסן, כפי שראה זאת וינינגר, היה בהצבת מראה מול אותה תרבות נרקסיסטית, וניסיונו להעיק מבט מעבר לה, בכיוון שקלמנס מאלכסנדריה⁴⁵ הצביע עליו לפני מאות בשנים: רק כאשר יצמח מהגבר ומהאישה דבר שלישי, שאינו גבר ואף לא אישה, תינצל האנושות.⁴⁶

וינינגר כותב על זאת, קודם לכן בספרו מין ואופי במילים הבאות:

...שאלת האישה תהא קיימת, כל זמן שיהיו קיימים שני מינים, והיא לא תעלם לפני שתיפתר שאלת האנושות.

42. אוטו וינינגר, מין ואופי, עמ' 405, 406.

43. יאניק עצמו דן בכך, הערה מס' 28 במאמרו, עמ' 196, שמואל הוגו ברגמן כותב שספרו של וינינגר "על העניינים האחרונים", נפתח במאמר גדול "על הניק איבסן ועל יצירתו פר גינט", אותו מוצא ברגמן כ"יקר לי. מאמר זה משנים רבות, הן כמורה דרך להבנת יצירתו של איבסן והן כאחת התעודות האצילות ביותר לסבל ולמאבקו הפנימי הקשה של וינינגר עצמו, שחיוו היו מלחמה אחת קשה ונושאת עם הרע בעולם ובתוך עצמו"; שמואל הוגו ברגמן, הוגים ומאמינים, מסות, הוצאת אגודת הסופרים העברים ליד דביר, 1959, עמ' 161.

44. שם, שם.

45. הכוונה לקדוש קלמנס מאלכסנדריה שהיה תיאולוג ומיסיונר בעולם ההלניסטי וממקימי אסכולת אלכסנדריה הקדומה. (150 לספירה עד 211 או 215 לספירה).

46. אלן יאניק אצל גולומב, עמ' 197, המצטט מעל עניינים אחרונים, פרק שני.

ברוח זו דיבר קלמנס אל שלומית, בלי אותה מחרוזת אופטימית שתלו אחר כך פאולוס ולותר על צווארה של המינית: המוות יהא קיים כל עוד הנשים יולדות, והאמת לא תזרח לפני שהשניים לא יהיו לאחד, לאחר שגבר ואישה יהיו לעצמות שלישי, שאינה גבר ואינה אישה.⁴⁷

סטיבן בלר (Beiler) רואה במאמרו המטפל בליברליזם של וינינגר, עין בעין את תפיסת וינינגר כמו יאניק ועל שחרור האישה, כותב הדברים הבאים:

He is doubtful whether any women will be able to overcome her female self, but his message to men is that they must help women to do this for it is ultimately their responsibility.⁴⁸

וינינגר והמרכיב ה"דיוניסי" אצל קאנט וינינגר דגל בתורתו של קאנט ואת ספרו מסיים אף בקריאת תגר קאנטיאנית: "היכול באישה לקום ולחיות הציווי המוחלט? התעמיד האישה את עצמה ברשותה של האידיאה המוסרית, האידיאה של האנושות?"⁴⁹, ומכאן ברור שהמקיים את המוסר הרציונלי פועל למען חובה

ולא רק בקונפורמיות חיצונית לחוק המוסרי, פירושו (של דבר) להתקיים בבדידות, ללא אהבה. קיום כזה יש לקבל כמשמעות האמיתית של החיים, ומכאן שהיסוד ה"דיוניסי"⁵⁰, שוינינגר מצא בבסיס ביקורת התבונה המעשית, הוא המאפיין את האדם הרציונלי האמיתי (הקיים כאידיאל, כפי שמדגיש וינינגר⁵¹).

ההסכמה להיות רציונלי לחלוטין מחייבת הסכמה לחיי בדידות במובן של דחייה מוחלטת של המיניות. הטענה המרכזית שמעלה יאניק במאמרו הינה הטענה הבאה: "הטענה המרכזית **במין ואופי היא שהמין לעולם אינו מוצדק מבחינה מוסרית**, אפילו לא במסגרת הנישואין, היות והוא תמיד מעורב בטיפול באישיות שבתוכי ו/או אצל האחר כאמצעי לעונג ולא כמטרה בפני עצמה"⁵³. זה המקום לציין את הציווי הקטגורי כפי שניסחו קאנט בספרו, הנחת היסוד למטפיסיקה של המידות: "הציווי המעשי יהיה כדלקמן: 'עשה פעולתך כך שהאנושות, הן שבך

47. אוטו וינינגר, מין ואופי, עמ' 407.

48. Steven Beiler, "Otto Weininger as Liberal?", in Nancy A. Harowitz and Barbara Hyams (eds.), *Jews and Gender*, Philadelphia: Temple University Press, 1995, p. 98.

49. מין ואופי, עמ' 410.

50. דיוניסוס היה אל היין, הצמחייה ויוצר המין במיתולוגיה היוונית, בנו של זאוס. בפולחנו היו אורגיות, שכרות, השתוללות ופריקת עול.

51. "האוניברסליזם של הציווי המוחלט הוא האוניברסליזם של האוניברסלים, האין-סוף של היקום אינו אלא הסמל של האין-סוף אשר לרציה המוסרית", מתוך מין ואופי, עמ' 221.

52. אלן יאניק אצל גולומב, עמ' 200.

53. שם, שם.

הן שבכל איש אחר, תשמש לך לעולם גם תכלית ולעולם לא אמצעי בלבד.⁵⁴

אלן יאניק תורם תרומה של ממש להבנת הקשר הדיאלקטי בין קאנט לניטשה הודות לוינינגר, כפי שניתן ללמוד מהקטע הבא: ה"אדם מעין זה (האדם הרציונלי האמיתי) צריך להתחייב, מתוך עמדה אירונית, לחיים שבמובנם העמוק אינם מספקים, אך עם זאת, מקבלים את צידוקם על-ידי ההיגיון עצמו. עד כמה שהדבר נשמע פרדוקסלי, משמעות החיים היא לקבל לכאורה את האבסורדיות שבחיים, על-פי אידיאל המוסר הקאנטי. בהתחשב בהשקפה זו... לגבי ההשלכות הנובעות מחיבורו של קאנט ביקורת התבונה המעשית, מין ואופי הוא מאמץ דיאלקטי להצדיק מדוע זה חייב להיות כך. דיוניסוס של ניטשה מוצג בטיעונו של וינינגר כמטאפורה המדגישה את האתגר הקיומי העמוק, מסוג שעד כה לא ניתן היה לחשוף שהוא קיים בתפיסת המוסר של קאנט, בעוד שהציווי הקטיגורי של קאנט, רומז לכך שהאדם הרציונלי חייב לקבל את האופי הטרגי של ההווה הרציונלית.⁵⁵ וינינגר אם כן, מוכן לקבל את האתגר הניטשיאני (אהבת הגורל⁵⁶) לאמץ את הסבל מרצון, אך מוצא את הצורך לקבל את הגורל במקום שהכי פחות צפוי למוצאו (כפי שמסביר יאניק בצורה פוקחת עיניים) – בלב האתיקה הקאנטית.⁵⁷

על-פי וינינגר, הגורל האנושי הראוי להתקבל אינו תשוקה לזהות, אלא דווקא היפוכה – האיפוק המיני. בעוד שאצל ניטשה לא קיים בהכרח ניגוד בין חושניות לצניעות, סבור וינינגר שאכן הוא קיים, ולהוכחתו מביא יאניק הציטטה הבאה:

בידי האנושות הבחירה (...) בין ערכיות והיעדר ערכים, בין חיים ארציים לבין חיים נעלים יותר, בין האין לבין האלוהות. אלו הם הקטבים: אין בנמצא שום ממלכה שלישית.⁵⁸

לדעת יאניק תפיסת וינינגר המצדדת בהגיון ובערכים לא כל אלטרנטיבה, הושפעה מתנועות ליברליות של תקופתו שדגלו ברפורמה חברתית, שמבחינתם התשובה להתמכרות הייתה הפסקתה. כך הדרך היחידה לפתירת בעיית השכרות הייתה בהפסקת השתייה, כך גם הדרך להפסקת הזנות

54. עמנואל קאנט, הנחת יסוד למטפיסיקה של המידות, הוצאת מאגנס, 1984, עמ' 95.

55. אלן יאניק, מעיר בהערה מס' 42 שלמעשה לא הייתה התמודדות של ממש בנקודה זו ומביא רק את התפעלותו של ויטגנשטיין מוינינגר שהובאה בהערה מס' 5.

56. פדריך ניטשה, שקיעת האלילים, פרשת וגנר, הנה האיש, אנטיכריסט, הוצאת שוקן, 1973, פרק 8.

57. תרגומו של יאניק נסב על אתיקה "קאנטית", בעוד שמקובל דווקא התעתיק "קאנטיאנית".

58. שם, עמ' 203, בציטטה הוא מייחס אותה לעמוד 441, במין ואופי, אבל ספר זה מכיל רק 410 עמודים! (כנראה מדובר בתרגום לשפה אחרת).

היא בהפסקת שימוש הגברים בשירותי מין אלו.⁵⁹ מכאן ש"הדרך היחידה באמת, העומדת בפני נשים כדי שתהפוכנה לשוות ערך לגברים, היא שהגברים יוותרו על הכיבוש המיני של הנשים, וכך יאפשרו להן להיות⁶⁰ חופשיות ועצמאיות במלוא מובן המילה". תפיסה חיובית אל האישה, עולה מהפרק העוסק בה, כמו במשפטים הבאים:

הנשים הן בני אדם ויש להתייחס אליהן כהתייחס לבני אדם, אם כי הן עצמן לעולם לא תרצנה בכך. **גבר ואישה הם בעלי זכויות שוות.**⁶¹

במקום אחר הוא קובע:

לא נישאר לו לגבר אלא להתנהג מתוך יחס מוסרי עם האישה, לא הסכסואליות ואף לא האהבה הן הקובעות, כי שתיהן מנצלות את האישה כאמצעי למטרות זרות – לא נישאר לו לגבר אלא הניסיון להבין אותה.⁶²

יאניק גורס שבהגות וינינגר ניתן למצוא ליברליזם בסיסי, מפנה את הדיון למאמר של Steven Beller⁶³ (להלן, סטיבן בלר) אך בשל היות דיון זה, דיון שאינו עומד במרכז מאמרו, אין יאניק מפתח את סוגיית הליברליזם של וינינגר, החיונית הן להבנת תפיסת עולמו, כמו גם לקריאה מחודשת של וינינגר, מתוך ערעור על הסטריאוטיפ שנוצר לו כיהודי שונא עצמו, כמו גם שונא נשים. בלר עומד כבר בפתח מאמרו על המתאם בין הגות וינינגר לליברליזם בשתי נקודות חשובות:

The ultimate rationality of human beings and the right of individuals to decide their own fate. He also shares liberalism's aversion to and fear of irrationalism which especially in the form of anti-Semitism, he saw as a product of the defeat of the rational person.⁶⁴

אגב זאת יש להעיר שבלר עצמו סבור שוינינגר גדל והושפע מליברליזם בלתי סבלני שאפיין את ארצו באותה תקופה.⁶⁵

חיוב היהדות אצל וינינגר, אליבא דיאניק, בולטות החיוב

59. מודל כזה קיים למשל בשבדיה שהוציאה את הזנות אל מחוץ לחוק מסוף שנות התשעים של המאה ה-20. אולם כל עוד גברים משבדיה נוסעים למדינות הסמוכות, לא ניתן לראות בכך שינוי מוסרי מהפכני.

60. יאניק אצל גולומב, שם, יאניק מוצא בוינינגר את מי שהקדים את מקס שלר, פרשנו של ניטשה, בטענה שהנצרות בדומה לקאנט מכילה מקורות סמוליים הסותרים את דחיית ניטשה אותה על היותה מוסר עבדים גרידא. הפילוסוף פרידננד אברט גרס בעקבות זאת, שאיפוק יכול להיות יותר מעניין של רחמים וחמלה והצניעות יכולה להיות "עניין של עידון, ולא הדחקה", שם, עמ' 205.

61. מין ואופי, עמ' 402.

62. שם, עמ' 403.

63. יאניק אצל גולומב, הערת שוליים מס' 47, עמ' 203.

64. Steven Beller, "Otto Weininger as Liberal?", in Nancy A. Harrowitz and Barbara Hyams, *Jews and Gender*, p. 91, בלר רואה בגישה זו של וינינגר משום פוגרסיביות לזמנה, שם, עמ' 98.

65. שם, עמ' 92, הרקע לתקופתו ראה שם, עמ' 96-97.

אין לשכוח כי בעצם היום בו קיבל וויניגר את הדוקטורט המיר את דתו. להוכחת טענתו מביא יאניק מכתב של וויניגר לידידו הרמן סוובודה מה-30.11.1901, אולם מדובר בתאריך הקודם לקבלת הדוקטורט ולהתנצרות. וכך נכתב במכתב המסקרן:

אחת מתשוקותיי האהובות עלי ביותר עומדת עכשיו להתגשם לאשורה. עם קבוצה של חברים אנו עומדים להעלות גייס סטודנטים חדש: דיוניסייה;⁷³ גוף שאינו פוליטי, שאיפות אינטלקטואליות גבוהות יותר שלא נדחו כלל, תמהיל של יהודים ושל נוצרים, סייף יהיה חובה;⁷⁴ אך ללא החובה לחיות בצוותא, סוג של ידידות בין חיילים.⁷⁵

חוסר הכבוד שמנע אפשרות של יהודים להשתתף בסייף נראה לויניגר אליבא יאניק כפגם מוסרי אצל היהודים. מכאן הצורך היהודי בשינוי אתי-פסיכולוגי, התגברות עצמית. מכאן גם הטענה ש

מורשת ניטשה של וויניגר, הייתה המשימה האדירה של התמודדותו עם אתגר ההקרבה העצמית ההירואית שמציג בפנינו הנרקסיזי המודרני.⁷⁶

אך עם זאת, מעיר ברגישות יאניק (ובצורה משמעותית יותר מזו של מוסה), "הטרגדיה של וויניגר, כמו זו של ניטשה עצמו, הייתה שפקחותו דנה אותו להיות מזוהה בטעות עם כל מה ששנא עמוקות".⁷⁷

שמוצא יאניק בהגות וויניגר, עולה ברורות במאמרו. אולם מעבר לה, הוא טוען כי וויניגר נסמך על קאנט (שלא היה פופולרי באותה עת בווינה⁶⁶), בשל הרצון למצוא "חיוב מחדש של קשר מסוים ליהדות החילונית, כפי שכתב בלר במחקרו על יהודי וינה".⁶⁷

הרמן כהן... יכול היה להכריז שקאנט הוא הפילוסוף של היהודים, שהיהודים הפכו לנושאים של השליחות ה"אידיאליסטית".

למרות שאין כל הוכחה ישירה לתזה זו, כל העובדות תומכות בהשקפה שויניגר כתב את מין ואופי **כיהודי** מן מאוד מיוחד, כפי שבלר טען נמרצות בהקשר אחר.⁶⁸ יאניק נשמע משכנע למדי כשהוא גורס כי וויניגר נסמך על קאנט לצורך התקפה על היהודים בני זמנו שהיו "אסתטיקנים נרקסיסטים, אשר התרחקו מן החוק (קאנט)" ולכן חייב היה וויניגר

ברוח הפולמוס הניטשאני של תקופתו, לקרוא להם לשוב לשליחותם ההרואית.69 אולם אין הוא משכנע בטענות אחרות. למשל בטענה שבפרק שהקדיש וויניגר ליהדות "הוא יצא מגדרו, כדי לציין שמוצאו יהודי".70 על-פי התרגום העברי של ספרו, בהקשר לדיון על מוצא היהודים, רשומה הערת שוליים לאמור: "המחבר מוצא לנחוץ להעיר, שהוא עצמו ממוצא יהודי".71 זאת ועוד, יאניק בהקשר זה שולל את הטענה שציון זה של וויניגר על מוצאו בהקשר לדיון ביהודים הינו ביטוי של "שנאה עצמית". אפשר לקבל טענה זו של יאניק, אבל דומה שהוא מפריז בכך שהוא רואה בכך "חיוב חזק לזהות אמיצה של יהודי מתבולל".⁷²

66. יאניק אצל גולומב, עמ' 205.

67. Steven Beller, *Vienna and the Jews 1867-1938*, Cambridge, 1989.

68. שם, עמ' 224-223.

69. יאניק אצל גולומב, עמ' 206.

70. שם, עמ' 206.

71. אוטו וויניגר, עמ' 365.

72. יאניק אצל גולומב, עמ' 206.

73. הדיוניסייה היה פסטיבל דתי רב משתתפים באתונה העתיקה לכבוד האל דיוניסוס, ובמרכזו הצגות של טרגדיות וקומדיות.

74. השווה לדברי הרצל על הסייף לגבי היהודים בהערה מס' 12.

75. יאניק אצל גולומב, עמ' 207.

76. שם, עמ' 207.

77. שם, עמ' 208-207.

"הגדולה נעדרת מטבעם של היהודי והאישה, כך גדולת המוסר וכך גדולת הרשע... אצל היהודי והאישה הטוב והרשע לא נבדלים זה מזה... היהודי ה"גברי" ביותר הוא נשי יותר בטבעו מן הארי ה"נשי" ביותר".
אוטו וויניגר, מין ואופי

*

"אם כבר היה יהודי הגון אחד, הנה, הוא קם ושולח יד בנפשו".

אדולף היטלר (על א.ו.)